

ЧАСОПИС РУСКИ АРХИВ (1928–1937)
И КУЛТУРА РУСКЕ ЕМИГРАЦИЈЕ
У КРАЉЕВИНИ СХС/ЈУГОСЛАВИЈИ

Зборник радова

Уреднице
др Весна Матовић
др Станислава Бараћ

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
БЕОГРАД
2015

ФОЛКЛОР НА СТРАНИЦАМА РУСКОГ АРХИВА¹

Апстракт: Текстови *Руској архива* посвећени народној традицији употпуњавају широко усмерење овог гласила сликама народног живота и актуелним истраживањима усмене баштине. Студија Евгенија Љацког о пореклу биљина и историјских епских песама ослања се на тезе руске историјске школе и истовремено се уклапа у савремене токове српске фолклористике, која је између два рата нарочито фокусирана на испитивање односа историје и стварности. Радови Надежде Мељникове-Папоушковой, комбинацијом социо-културолошког и етнографског метода, сучељавају усмено наслеђе дореволюционарног и творевине бољшевишког доба, а додир са нашом фолклористиком остварују кроз интересовање за теренска истраживања. По томе ови чланци нису само пресек стања руске емигрантске фолклористике, него и показатељ позиције српске науке о усменом стваралаштву тридесетих година прошлог века.

Кључне речи: *Руски архив*, руска и српска фолклористика тридесетих година XX века, Евгеније Љацки, Надежда Мељникова-Папоушкова, Драгутин Костић.

Задатак који је уредништво *Руској архива* изнело на уводним страницама првог броја 1928 – понудити југословенској јавности увид у прави живот Русије, показати моћан и разноврстан гениј руског народа, открити његово лице испод бољшевичке или царске фасаде (1/1928: III–IV) – оствариван је мање или више доследно у овом гласилу руских емиграната током свих десет година, колико је часопис излазио. Текстови посвећени народној традицији, иако ретки и малобројни, употпунили су широко усмерење *Руској архива* сликама народног живота и науке о њему. Њихови

* petkovic.danijela@yahoo.com

¹ Овај рад је настао на пројекту „Српско усмено стваралаштво у интеркултурном коду“ (бр. 178011), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

аутори су Надежда Мељникова-Папоушкова и Евгеније Љацки, а кроз приказе актуелних фолклористичких студија и зборника придружују им се и Алексеј Јелачић и Драгутин Костић.

Евгеније Александрович Љацки потписује књижевно-теоријску студију из 1934. године о биљинама и историјским епским песмама, објављену годину дана касније у св. XXXII–XXXIII. Овај руски етнолог, историчар и теоретичар књижевности, писац, уредник, оснивач и сарадник више научних гласила, професор руског језика и књижевности, по избијању револуције напушта Русију, борави неко време у Финској, потом у Шведској, да би се коначно зауставио 1922.. у Прагу, на Карловом универзитету, где је наредне две деценије водио Катедру за руски језик и књижевност. Кратко је предавао и у Србији, од 1933. до 1935, а 1936. добио је титулу почасног доктора београдског универзитета. Где год је боравио, Евгеније Љацки је имао значајну улогу у културно-политичкој, научној, издавачкој делатности и популаризацији руске књижевности и културе – у Русији је основао едицију *Оіањ* и уређивао часописе *Арїус* и *Савременик*, у Финској – *Северни живоиџ*, у Шведској – журнал *Поред Русије* и издавачку кућу *Северни оіањ*, у Чешкој – едицију *Пламен*. Био је сарадник Московског универзитета, петербуршког Института за антропологију и етнографију, Етнографског одсека Руског музеја, Института за словенске студије у Лондону, председник Одбора за унапређење живота руских писаца у Чешкој, члан Савеза руских писаца и новинара у Прагу, члан Словенског института у Прагу, Чешког краљевског научног друштва, почасни члан Археолошког института и председник Руског историјског друштва у Прагу, итд. Разноврсна интересовања, од фолклористике до руских класика XIX века, преточио је у бројне студије, од којих су запаженије оне о Пушкину, Чехову, Толстоју, Достојевском, Гончарову, Бјелинском, Чернишевском, Гогољу, Горком, Андрејеву, Версајеву, превод на чешки *Слова о пуку Игоревом*, као и монографија посвећена овом епосу (Шелохаев 1997; „Ляцкий, Евгений Александрович“, Большая биографическая энциклопедия; „Ляцкий Евгений Александрович“, доступно на <http://www.ruslo.cz/olsanycare/>).

Фолклористичке студије обележиле су прву и последњу деценију његовог рада. Још као студент учествовао је у теренским истраживањима усменог стваралаштва на северу Русије. По сопственој исповести, мноштво сакупљеног материјала никада није публикувао јер је рукописни зборник од преко двеста народних приповедака, припремљен за штампу, изгорео у пожару у московској штампарији Левенсона, а записи седамдесет биљина и историјских песама, пропраћени географским, етнолошким и музиколошким коментарима, нестали су у бомбардовању почетком Првог светског рата (Љацки 1/1936: 1–2).

Чланак Евгенија Љацког у *Руском архиву* „Историјска песма и 'биљина'“ (32, 33/1935: 48–61) представља уводни одломак монографије посвећене *Слову о њуку Ијоровом*. То је покушај жанровског разграничења епских песама кроз сагледавање генезе усмене епике. Љацки верује да треба поћи од односа песме и стварности. И историјске песме и биљине садрже и реалије и фикционе елементе, али код првих претежу истина и изворне црте древне стварности, а код других уметничка репродукција и поетска обрада. Супротно утврђеном мишљењу, по ком су биљине старији слој певања, будући да садрже митолошке, легендарне и бајковите примесе, аутор сматра да су све песме првобитно биле историјске, везане за конкретне личности и околности, а да су биљине плод каснијих прерада. Потврду налази и у народној изреци: „Сказка – складка, песня – быль“ (прича је измишљена, а песма је истинита) и подсећа на традиционални назив епских песама – старинке, старине. Песма настаје непосредно после неког важног догађаја и историјско рухо задржава све док се њена веродостојност може проверити „памћењем учесника или писаним сведочанствима“. Касније варијанте се све више удаљавају од историјског језгра, проширују га поетским појединостима, а заборављене детаље надомешћују маштом. Љацки овај процес удаљавања од првобитне варијанте, верне историјском збивању, сликовито упоређује с умножавањем основног снимка, негатива, при чему је свака потоња фотографија све мање слична оригиналу и захтева ретуширање и дораду (32, 33/1935: 49–52).

Оваква хипотеза није новина у теорији усменог стваралаштва. Од деведесетих година XIX века, па све до двадесетих година XX века, у руској науци доминирала је тзв. историјска школа руског фолклора, која се ослањала на идеје Всеволода Фјодоровича Милера и интензивно проучавала поетизацију историјских факата и историзацију поетских сижеа (Азбелев 1/2010: 104). Кад је реч о дефиницији и пореклу историјских песама и биљина, Љацки директно преузима ставове свог учитеља В. Ф. Милера изречене још крајем XIX века о историчности оба епска жанра, само у различитој мери, и постепеном преласку историјских епских песама у биљине (Миллер 1892: 196). Милер је историјски импулс за настанак епских песама налазио чак и у фантастичним мотивима, попут оног о змајеборству које се приписује Добрињи Никитичу. Преузимајући Милерове претпоставке о пореклу овог мотива и разлозима његовог везивања за Добрињу, Љацки парафразира истоветан пример којим објашњава сличности између чувеног богатира и Светог Ђорђа, убице аждаје. Наиме, летописи су забележили да су Добриња и војвода Путјата на силу, огњем и мачем, покрстили Новгорођане – незнабошце, симболично представљене аждајом (Миллер 1892: 40–41; Љацки 32, 33/1935, 57–58).

Такође, Љацки из истог извора црпе и примере о наслојавању лика Иље Муромца, који је временом попримио сељачке, козачке црте. У основи је поново Милерова идеја о деформацији усменог наслеђа (Миллер 1892: 227–232; Љацки 32, 33/1935: 53–56), што је последица постепене замене носилаца епске традиције, почев од првих твораца – песника-историчара, блиских кнежевским дворовима, преко путујућих певача – скомороха, до казивача из сеоске средине.²

Иако се Љацком може приговорити ако се има у виду оригиналност његовог чланка у *Руском архиву*, важно је подвући да су и такве, ове идеје биле веома важне за све проучаваоце српске усмене епике тридесетих година прошлог века. Наиме, веза епске поезије и историје, без сумње најдуже и највише изучавана област наше усмене књижевности, посебно је била актуелна у периоду између два светска рата. Монографске фолклористичке студије тога доба, а посебно странице водећих јужнословенских гласила, *Прилози проучавању народне поезије*, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, *Српској књижевној гласници*, вртеле су од отворених или притајених полемика о питањима порекла, старости, историčnosti и генезе српске епике. Копља су највише ломили Никола Банашевић и Драгутин Костић. Њихово директно сучељавање кроз низ чланака, „утука“ и „утука на утуке“, било је резултат доследног спровођења компаративног приступа (Банашевић), односно, ставова историјске школе проучавања усмене књижевности (Костић).³ Тадашњу актуелност питања епске транспозиције историје и развоја усменог песништва можда најбоље одсликавају *Прилози проучавању народне поезије*. У њима су се поменутој тематици, осим Банашевића и Костића, више пута враћали

2 Исти процес стварања и распрострањања народног епа Љацки је уочавао и код бугарштица. Порекло ових „поема минијатура“, како их је назвао, приписао је творцима из кругова владине и културне хијерархије, касније варијанте – писменом градском становништву, а последње – народу (Љацки 1, 2/1938: 498–499). Сличне ставове о феудалном пореклу српске епске поезије, у нашој науци више пута оспораване, изнео је пет година раније Н. Кравцов (1933).

3 Међу студијама Банашевића и Костића из тридесетих година XX века издвајају се оне које илуструју њихове ставове о пореклу појединих мотива и развоју српске усмене епике, а такође и прикази и расправе у којима су користили сваку прилику да понове своје тврдње и један другом оспоре метод и закључке: Банашевић 6/1926: 224–244; Банашевић 1935; Банашевић октобар/1935: 352–359; Банашевић 2/1935: 169–173; Банашевић 1, 2/1935: 228–231; Банашевић 7/1936: 532–534; Банашевић 8/1936: 611–622; Банашевић 5/1936: 396–398; Банашевић 1/1936: 119–125; Костић 1933; Костић 47, 3/1936: 196–209; Костић 4/1936: 264–280; Костић 5/1936: 356–375; Костић 48, 3/1936: 211–223; Костић 88/1937: 179–190; Костић 1, 2/1937: 255–261; Костић 1, 2/1937: 21–27.

и С. Матић, В. Латковић, Р. Меденица, С. Стефановић, С. Станојевић и многи други. Њихови чланци о трагању за праваријантом, типолошким или историјским узорима, прототиповима појединих епских ликова и мотива, о хроничарским и мотивским смерницама развоја епске песме, низали су се од 1934. до 1939, колико је часопис излазио, као одговори, међусобне реплике једне општенаучне дискусије о суштинским питањима наше епике.

Студија Љацког у *Руском архиву* о издвајању биљина из првобитних историјских песама потпуно се уклапа у ондашње токове српске научне мисли о фолклору и, треба нагласити, открива велику блискост са тезама Драгутина Костића. Обојица сматрају да епске песме настају убрзо после догађаја, на терену блиском збивањима или очевицима – тј., како каже Костић, песме су „савременске“ и „сатеренске“ (1933: 14). Постепено се чињенице заборављају, мењају и историјска песма клизи ка мотивској (Костић 1933: 58), односно, кад је реч о ставу Љацког, ка биљини. Двојица научника се разилазе једино по питању првобитног творца епске песме: Љацки га смешта међу људе блиске владару, а Костић заступа тезу о народном пореклу певача. Сличност између њихових теорија потврђује и чланак Д. Костића на страницама *Руској архива* из 1935 – приказ *Српског епоса* Н. Кравцова, у ком наш фолклориста поново износи поменуте тврдње о настанку и развоју усмене епике. (30, 31/1935: 270–275).

Још један кратак текст, овога пута А. Јелачића, опет у жижу интересовања поставља Љацког. Реч је о приказу *Слова о љуку Ијореву*, објављеног у Прагу, 1934, који је Љацки приредио и пропратио монографском студијом (Јелачић 30, 31/1935: 277–280). Јелачић најпре даје кратак историјат објављивања, превођења и проучавања овог епоса у последњих 150 година, а потом анализира Љацкову редакцију. Похваљује његов метод, минуциозно филолошко истраживање рукописа, рашчитавање нејасних места, умесне поправке делова текста, осветљавање културног и историјског контекста, детаљне напомене, опсежне библиографске пропратнице и на крају сам језик, укус и стил овог истраживача и писца. Научници се слажу да је *Слово о љолку Ијореву* најзначајнији подухват Љацког кад је реч о његовим фолклористичким истраживањима, али судови осцилују од критика на рачун претеране дотераности његове редакције која је произвела нејасне и неубудљиве научне тврдње (Шелохаев 1997), до похвала за оригиналност приступа и допринос расветљавању језика и стила овог древног епоса (Жигалов 6/2013: 273–280).

Осим поменутих приказа и Љацкове књижевно-теоријске белешке о руској епизи, фолклористици су у *Руском архиву* посвећена и три рада Надежде Филаретовне Мељникове Папоушкове. Она је била стални

сарадник *Руској архива* свих десет година и аутор чак 17 чланака. Запамћена је као историчар уметности и књижевности, преводилац и приређивач дела руских класика у Прагу, културно-политички активиста између два рата. Крајем 1918. напустила је Русију и са мужем, Јарославом Папоушеком, чешким историчарем, отишла у Праг. Дошколовала се на Карловом универзитету, а потом, од 1923. до 1925, у Паризу („Надежда Филаретовна Мельникова-Папоушкова /1891–1978/“, http://www.respublika.cz/Emigratsija/Arhivnye_fondy/Lichnye_fondy_i_sobranija/Nadezhda_Filaretovna_Melnikova-Papoushkova.html?directory=9). За разлику од Љацког, који се усменим наслеђем бавио у првој и последњој фази изучавања књижевности, занимање Папоушкове за фолклористику и сакупљачки рад почиње у средишњем периоду њеног истраживања, тридесетих година прошлог века. Њена интересовања су била разноврсна – социолошка, културолошка, историографска проучавања, писала је о ликовној уметности, позоришту, савременим руским песницима – Јесењину, Блоку, Белову (Заградка 50, 51/1996: 234).

Сличну ширину показују и њени радови из *Руској архива*, који се никако не могу подвести под жанровски једнообразне текстове. Први, из 1932, елиптичног наслова – „Загонетка и одгонетка“ (Мелњикова-Папоушкова 20, 21/1932: 130–141) – симболично открива вишесмисленост онога о чему Папоушкова пише комбиновањем књижевнотеоријског, књижевнокритичког, социолошког и антрополошког приступа. Наиме, критички осврт на збирку загонетака Рибникове, сакупљених 1929/30 (М. А. Рыбникова, *Загадки*, Academia, Москва, Ленинград, 1932), прерастао је оквира приказа и постао занимљива студија совјетског друштва и постреволуционарне друштвено-политичке атмосфере. Оштрим, духовитим коментарима Папоушкова жигоше режим који систематски, постепено и на свим друштвеним нивоима, у свим областима битисања, мења свест људи, обилно се користећи на једној страни цензуром, а на другој политичким памфлетима и паролама. На примеру поменуте строго надгледане, тек изашле, збирке загонетака показује како се на силу ствара нова народна књижевност, препуна колхоза, трактора, електрификације, зајмова за индустријализацију, често из пера инфилтрираних непотписаних селкора и рабкора у месним листовима. Том новом стваралаштву недостаје сопствена форма, јер су се на старе калупе и традицијом утврђено рухо налепили револуционарни, комунистички термини и ратоборан тон. Тако настаје накарадан спој, нимало оригиналан.

Оно што је за проучаваоце усмене књижевности најзанимљивије, свакако су теоријске импликације о загонеткама и уопште кратким говорним облицима, расуте у овом чланку. Папоушкова налази згодну

паралелу између кратких усмених форми и примењене уметности, јер и једне и друга одсликавају истовремено и уметност и стварност. Загонетка представља слику заједнице, а опстаје и чува утврђени облик и у новим друштвеним условима захваљујући жанровској самосталности. Кроз бројне примере у којима сучељава некадашње и актуелне варијанте, ауторка непогрешиво маркира најважније семантичке промене у генези овог жанра: дословно задржавање загонетке и асоцијативну промену одгонетке (денотата); минималну измену загонетке упућивањем на промену нијансе значења; на крају – увођење потпуно новог „текста“ који са првобитним предлошком чува спољашњу везу (кроз ритам и форму).⁴ Актуелност оваквог сагледавања процеса преображавања загонетке потврђују и савремена истраживања (Абдрашитова 2/2012: 6–9). Папоушкова теоријски поткрепљује неминовност промене жанра који се ослања на стварност, али и подвлачи да би се руски живот кроз загонетку видео у целости да није цензуре и програмског одабира тема при састављању збирки.

У чланку посвећеном руској скаски, који је објавила три године касније, такође на страницама *Руској архива* (Melnikova-Papouškova 30, 31/1935: 145–156), Н. Мељникова-Папоушкова наставља истраживање релација усмене књижевности и актуелне стварности. На основу својих и туђих теренских искустава констатује још једном велику виталност усменог стваралаштва, које упркос очекивању званичне совјетске науке није нестало због промењених животних околности и другачије друштвене свести, него се само обновило и прилагодило новом добу. Она подвлачи да скаска никад није била пука забава већ је одувек имала етичку, естетичку и социјалну функцију. Заједница од казивача очекује актуелност, па се он свесно труди да освежи садржај савременим збивањима. Ако се упореде тврдње Папоушкове о режимском, диригованом мењању традиционалних загонетака, рекло би се да је донекле умекшала свој став и уважила пресудан учинак казивача и колектива у процесу еволуције усмених жанрова. Неминовни продор реалија, наравно, открио је лоше, комичне спојеве, нпр. искривљену, погрешно употребљену лексику, непрепознатљиве индивидуализоване јунаке, тако стране традиционалној причи, који пију ликер и једу инострано воће (Melnikova-Papouškova 30, 31/1935:

4 Проучавање семантичке структуре загонетке заснива се на сагледавању односа денотата (објекта, десигната, означеног, скривеног смисла, одгонетке), замене денотата (ознаке, замене објекта у „тексту“ загонетке) и слике заједничке и денотату и замени денотата (Седакова, Толстая 1999: 236). Моделе загонетака, као и однос денотата и замене денотата јужнословенских загонетака у словенском контексту проучавала је Б. Сикимић (Sikimić 1996).

152–155), али су чак и овакви детаљи погодовали ширењу хумористичке скаске. Најбоља запажања Папоушкове односе се на улогу казивача. Веома је актуелно ово померање истраживачеве пажње на приповедачку ситуацију, однос састављача и колектива, као и на индивидуални утицај усменог ствараоца на „текст“ варијанте. Ауторка детектује биографске чиниоце, какви су карактер, индивидуални таленат, пол и старосна доб казивача, који детерминишу типове коментара, стил, сижејни ток и, нарочито, разрешење скаске. Тако примећује да жене ублажавају кажњавање грешне мајке⁵, да млади казивачи наглашавају ласцивне, еротске детаље, а искусни, старији састављачи козерског духа неретко убацују актуелне коментаре којима се критикује садашње државно уређење или привидно наивно избегава коришћење лексема везаних за цара, царско (Meljnikova-Papouškova 30, 31/1935: 155–156).

Трећи текст Надежде Мељникове-Папоушкове из области фолклористике (26, 27/1935: 152–168) уклапа се у ондашња актуелна интересовања за руску народну играчку. Почети изучавања, крајем XIX века, везани су за ширу област дечијих игара, да би се у другој и трећој деценији XX века издвојиле студије Бакушинског, Бартрама, Дењшина, Јевдокимова, Оршанског, Тугенхољда и Чушкина о руској традиционалној играчки (Церетелли 1933: 13). Папоушкова комбинује елементе етнографског приступа, социолошке студије културе и политичке критике. Кроз занимљив кратак историјат руске играчке од XI до XIX века представља најчешће дрвене и глинене фигуре животиња и људи, украшене јарким бојама, шарама, туфнама, израђене у сеоским домаћинствима или руком специјализованих ситних занатлија – кустара, из појединих рејона руске државе. Традиционалне руске играчке живеће су у домовима богатијих сељака, варошана, а преносили су их хаџије и трговци. Постепено, од доба Петра Великог, продираше и западњачка играчка, најпре као учио, макета, а потом и као популарна фигура која се трансформисала у зависности од поднебља и историјских струјања. Папоушкова примећује да је упркос томе опстајала изворна руска играчка, највише захваљујући индивидуалним уметницима, мајсторима, који су неговали сопствени стил,

5 Као илустрација актуелности оваквих запажања и сагласја са истраживачким токовима српске усмене књижевности, може послужити студија С. Матића из 1934. о сремским песмама у Вуковој збирци. Матић је запазио да се епске песме слепих певачица одликују већим степеном лиричности и да жени дају већу и вишу улогу (Матић 1, 2/1934: 164). Интересовање за личност певача/казивача подстакнуто је међуратним теренским истраживањима М. Мурка, М. Перија, А. Лорда, Г. Геземана и других, а такође су и *Прилози проучавању народне поезије* тридесетих година прошлог века посвећивали велику пажњу теренским истраживањима и улози певача (Бован 9/1979: 339; Петровић 2/2010: 55).

по коме су читаве области Русије постајале препознатљиве. Оштро контрастирајући савремене прилике некадашњем златном добу руске уметности, ауторка констатује смрт традиционалне сеоске шарене играчке из кућне радиности, која је одолевала вековима, јер је, будући индивидуална, оригинала, бољшевице асоцирала на кулачку, поседничку, па су се трудили да је замене радничком, „колхозком“, заправо, идеолошком. Папоушкова подвлачи да „совјетска револуција није претендовала само на реорганизацију политичког и социјалног поретка, већ и на потпуно преуређење живота на бази пролетерске психологије“ (30, 31/1935: 159). Зато је настојала да угуши индивидуалне произвођаче, мајсторе, уметнике, да забрани приватну иницијативу и све произвођаче организује у задруге, а потом и фабрике. Затим је играчки доделила социјалну и политичку улогу. Масовна производња окренула се западњачком тржишту, нудећи му као пропагандни материјал фигурице црвених војника и радника са чекићем, али и подилазећи тривијалном укусу најнижих слојева, нпр. додавањем вештачких младежа или асесоара из буржоаских салона.

Исти закључци повезују сва три чланка Мељникове-Папоушкове – сучељавајући старо и ново, дореволюционарно и бољшевичко доба, она недвосмислено даје предност првом, констатујући деградацију свих области људског духа и насилно калемљење тенденциозне садржине на сачуване обрасце. Осуда је утолико тежа што је режимска идеолошка политика посетла и за усменом баштином, последњим бастионом традиције и правог руског бића. Овакав критички став према стању у матици уклапа се у преовлађујућу атмосферу *Руског архива*. Треба још једном подвући да све текстове о руском фолклору из овог часописа карактерише актуелност, а што је нарочито интересантно, и блискост оновременим токовима проучавања српског усменог стваралаштва. Зато ови чланци, ма колико били малобројни, нису само пресек стања руске емигрантске фолклористике него и показатељ ондашње позиције српске науке о усменом стваралаштву. Потврдило се још једном да је у овом сагласју пресудну улогу одиграла сарадња руских професора из Прага, тадашњег центра образовања и науке, тзв. Руске Атине, и београдске научне⁶ и културне јавности.

6 Посебну улогу у овој сарадњи имао је Руски научни институт, основан у Београду 1928. године. Између осталог, овај институт је велику пажњу посвећивао организовању предавања руских научника из читаве Европе (Јовановић 2006: 410–411; Арсенјев 1996: 62–63; Миленкович 1996: 144–145; Уљанкина 2009: 68–70).

ЛИТЕРАТУРА

Абдрашитова, Мария Овсеевна. „Загадка как жанр современного фольклорного дискурса“. *Молодой ученый* 1. 2 (январь 2012): 6–9.

Азбелев, Сергей Николаевич. „Академик Всеволод Федорович Миллер и историческая школа русских былиноведов“. *Проблемы филологии: язык и литература* 1 (2010): 103–120.

Арсеньев, Алексей. „Русская диаспора в Югославии“. *Русская эмиграция в Югославии*. Москва: Российская академия наук, Институт славяноведения и балканистики: Кафедра славистики белградского университета, 1996. 46–99.

Banašević, Nikola. „Le cycle de Kosovo et les chansons de geste“. *Revue des Études slaves*. 6 (1926): 224–244.

Банашевић, Никола. „О важности проучавања мотива народне поезије“. *Прилози проучавању народне поезије* 2. 2 (1935) 169–173.

Банашевић, Никола. „О историјској подлози песама о Марку Краљевићу и његовој жени“. *Јужни преглед*. (октобар, 1935): 352–359.

Банашевић, Никола. „Прилози проучавању народне поезије, год. I, св. 1, 1934 (приказ)“. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* 15. 1–2 (1935): 228–231.

Банашевић, Никола. *Циклус Марка Краљевића и одјеци француско-талијанске витешке књижевности*. Скопље: Скопско научно друштво, 1935.

Банашевић, Никола. „О постанку и развоју косовског и Марковог циклуса“. *Српски књижевни гласник*. Нова серија 47. 7 (1936): 532–534.

Банашевић, Никола. „О постанку и развоју косовског и Марковог циклуса II“. *Српски књижевни гласник*. Нова серија 47. 8 (1936): 611–622.

Банашевић, Никола. „Последњи одговор г. Д. Костићу“. *Српски књижевни гласник*. Нова серија 48. 5 (1936): 396–398.

Банашевић, Никола. „Прилози проучавању народне поезије, књ. I, св. 2 и књ. II, св. 1–2, 1934–1935 (приказ)“. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* 16. 1, (1936): 119–125.

Бован, Владимир. „Проучавање улоге народних певача у српскохрватској народној епизи“. *Научни састај слависта у Вукове дане*. 9 (1979): 333–350.

Жигалов, Александр Юрьевич. „Взгляд на Слово о полку Игореве из русской Праги“. *Вестник Тверского государственного университета*. Серия Филология. 6 (2013): 273–280.

Заградка, Мирослав. „Сергей Есенин в Чехии“. *Зборник Матице српске за славистику*. 50–51 (1996): 233–239.

Јелачић, Алексеј. „Евг. Ляцкий, Слово о Полку Игоревѣ, Prace slovanskeho ustavu, XII, Праг, 1934, стр. 233 и мапа“ (приказ). *Руски архив* 8. 30–31(1935): 277–280.

Јовановић, Мирослав. *Руска емиграција на Балкану 1920–1940*. Београд: Чигоја штампа, 2006.

Костић, Драгутин. „Старост народног епског песништва нашег“. Сепарат прештампан из *Јужнословенској филологије*. Књ. 12. Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 1933.

Костић, Драгутин. „*Сербский эпос*“. Переводи Н. Гальковского и Н. Кравцова. Редакција, исследование и комментарии Н. Кравцова, Москва-Ленинград, Academia, 1933. г. 652 с., в. 8“ (приказ). *Руски архив* 8. 30–31(1935): 270–275.

Костић, Драгутин. „Новији прилози проучавању народне поезије“. *Српски књижевни гласник*. Нова серија 47. 3 (1936): 196–209.

Костић, Драгутин. „Новији прилози проучавању народне поезије II“. *Српски књижевни гласник*. Нова серија 47. 4. (1936): 264–280.

Костић, Драгутин. „Најновији прилози проучавању српске поезије (Свршетак) III“. *Српски књижевни гласник*. Нова серија 47. 5 (1936): 356–375.

Костић, Драгутин. „Најновији прилози проучавању српске поезије“. *Српски књижевни гласник*. Нова серија 48. 3 (1936): 211–223.

Костић, Драгутин. „Кад је рођен Марко Краљевић?“. *Глас СКА*. 171. Други разред. 88 (1937): 179–190.

Костић, Драгутин. „Ко је Марку певао кроз Мироч“. *Прилози проучавању народне поезије* 4. 1–2 (1937): 255–261.

Костић, Драгутин. „Латински (леђански) краљ Михаило“. *Прилози проучавању народне поезије* 4. 1–2 (1937): 21–27.

Кравцов, Николай. *Сербский эпос*. Москва: Academia, 1933.

„Ляцкий Евгений Александрович“. < <http://www.ruslo.cz/olsanycare/> > 15. 11. 2014.

„Ляцкий, Евгений Александрович“. *Большая биографическая энциклопедия*. < http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/75471/ > 15. 11. 2014.

„Ляцкий Евгений Александрович“. *Энциклопедия Русской эмиграции*. Ред. Валентин Валентинович Шелохаев. 1997. < <http://interpretive.ru/dictionary/458> > 15. 11. 2014.

Љацки, Евгеније А. „Историјска песма и ’биљина““. *Руски архив* 8. 32–33, (1935): 48–61.

Љацки, Евгеније. „Неколико тумачења мога гледишта на *Слово о пуку Игору* (’Повест о кнежевима Игору, Свјатославу и историјској судбини руске земље’)“. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* 16. 1(1936): 1–8.

Љацки, Евгеније. „Аналогије у постанку руских историских песама и бугарштица“. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* 18. 1–2 (1938): 495–499.

Матић, Светозар. „Сремске песме у Вуковој збирци“. *Прилози проучавању народне поезије* 1. 1–2 (1934): 146–164.

Meljnjkova-Papouškova, Nadežda. „Zagonetke i odgonetke“. *Руски архив* 5. 20–21 (1932): 130–141.

Meljnjkova-Papouškova, Nadežda. „O starim i novim ruskim igračkama“. *Руски архив* 7. 26–27 (1935): 152–168.

Meljnjkova-Papouškova, Nadežda. „Današnjica i ruska skaska“. *Руски архив* 8. 30–31 (1935): 145–156.

Миленкович, Тома. „Общество русских ученых в Югославии 1920–1941“. *Русская эмиграция в Югославии*. Москва: Российская академия наук, Институт славяноведения и балканистики: Кафедра славистики белградского университета, 1996. 136–147.

Миллер, Всеволод Федорович. *Экскурсы в область русского народного эпоса*. I–VIII. Москва, 1892.

„Надежда Филаретовна Мельникова-Папоушкова (1891–1978)“. < http://www.respublika.cz/Emigratsija/Arhivnye_fondy/Lichnye_fondy_i_sobranija/Nadezhda_Filaretovna_Melnikova-Papoushkova.html?directory=9 > 18. 11. 2014.

Петровић, Соња. „Теренско истраживање фолклора – перпетуирајући процес“. *Гласник Етнографског института* 58. 2 (2010): 40–55.

Седакова, Ирина Александровна и Толстая, Светлана Михайловна „Загадка“. *Славянские древности. Этнолингвистический словарь*. Том 2. Ред. Никита Ильич Толстой. Москва, 1999: 233–237.

Sikimić, Biljana. *Etimologija i male folklorne forme*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 1996.

Ульянкина, Татьяна Ивановна. „Русская академическая эмиграция в Сербии: обзор довоенного периода 1919–1938 гг.“. *Российско-сербские связи в области науки и образования: XIX – первая половина XX в.* Ред. Эдуард Израилевич Колчинский и Александар Петрович, Санкт Петербург: Нестор-История, 2009. 56–76.

Уређивачки одбор *Руског архива*. „Наши циљеви“. *Руски архив* 1. 1 (1928): III–IV.

Церетелли, Николай Михайлович. *Русская крестьянская игрушка*. Москва: Academia, 1933.

Даниела Петкович

ФОЛЬКЛОР НА СТРАНИЦАХ РУССКОГО АРХИВА

Резюме

Тексты, посвященные народной традиции, немногочисленны в *Русском архиве*, но они пополняют широкую направленность этого журнала картинами народной жизни и научными сведениями о ней. Их авторы – Надежда Мельникова-Папоушкова и Евгений Ляцкий, а посредством обзоров актуальных фольклористических исследований и сборников к ним присоединяются и Алексей Елачич и Драгутин Костич.

Евгений Александрович Ляцкий, русский этнолог, историк и теоретик литературы, писатель, редактор, учредитель и сотрудник ряда научных печатных изданий, профессор русского языка и литературы, подписывает вышедшее в 1935 году литературно-теоретическое исследование о былинах и исторических эпических песнях. Хотя Ляцкий непосредственно перенимает идеи своего учителя Миллера, высказанные еще в конце XIX века об историчности обоих эпических жанров, только в неодинаковой мере, и постепенном переходе исторических эпических песен в былины, важно подчеркнуть, что подобные, хотя и не слишком оригинальные, идеи оказались весьма важными для всех исследователей сербского устного эпоса в тридцатые годы прошлого века, поскольку они в этот период были прежде всего сосредоточены на исследовании отношения истории и действительности. Страницы ведущих югославских печатных изданий периода между двумя войнами, таких как *Прилози ѝроучавању народне ѝоезије*, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, *Српски књижевни гласник*, изобиловали откровенными и открытыми полемиками, связанными с вопросами происхождения, времени возникновения, историчности и генезиса сербской эпики. Исследованию Ляцкого в *Русском архиве* по своим научным выкладкам близок Драгутин Костич.

Д. Костич выдвигает сходные утверждения о появлении и развитии устной эпики и в *Русском архиве* за 1935 год в рамках анализа *Сербского эпоса* Н. Кравцова. И еще один краткий текст, на этот раз Алексея Елачича, ставит в центр внимания Ляцкого. Речь идет о разборе *Слова о полку Игореве*, опубликованного в Праге в 1934 году, которое Ляцкий подготовил к печати и сопроводил монографическим исследованием.

Надежда Филаретовна Мельникова-Папоушкова, искусствовед и историк литературы, переводчик и подготовитель к печати произведений русских классиков в Праге, культурно-политический активист в период между двумя войнами,

была постоянным сотрудником *Русского архива* все десять лет и автором семнадцати статей в нем, три из которых – „Загадка и отгадка“, „Наши дни и русская сказка“ и „О старых и новых русских игрушках“ – посвящены исследованию связей устного творчества и актуальной действительности. Сочетая элементы этнографического подхода, социологического исследования культуры и политической критики, она сопоставляет народную литературу старого и нового, дореволюционного и большевистского времени и недвусмысленно отдает предпочтение первому, констатируя деградацию всех сфер человеческого духа и насильственную прививку тенденциозного содержания на сохранившиеся образцы. Актуальность ее точки зрения проявляется и в переключении исследовательского внимания на само повествование и на индивидуальное влияние устного создателя текста. В нашей фольклористике в это же время проявляется похожий интерес к изысканиям в рамках фольклорных экспедиций (М. Мурко, М. Пари, А. Лорд, Г. Геземан, отчеты из фольклорных экспедиций на страницах журнала *Прилози ѝроучавању народне ѝоезије*).

Все тексты о русском фольклоре, опубликованные в этом журнале, характеризуются актуальностью и, что представляет особый интерес, близостью к бывшим в то время направлениям изучения сербского устного творчества. Вот почему эти статьи показательны не только для состояния русской эмигрантской фольклористики, но и для позиции сербской науки по вопросу устного творчества между двумя войнами.